ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ УКРАЇНИ З СУБ'ЄКТАМИ ПЕРВИННОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

INTERACTION OF THE STATE FINANCIAL MONITORING SERVICE OF UKRAINE WITH THE SUBJECTS OF PRIMARY FINANCIAL MONITORING

Коломоєць О. К.

аспірант кафедри адміністративного та митного права,
Університет митної справи та фінансів
ORCID: 0000-0002-7193-069X

Oleksandr Kolomoiets

University of Customs and Finance (city of Dnipro)

*Досліджено теоретичні питання взаємодії між суб'єктами первинного фінансового моніторингу (далі – СПФМ) та Державної служби фінансового моніторингу України (далі – Держфінмоніторинг). Встановлено вичерпний перелік СПФМ та більш детально опрацьовано порядок діяльності з уповноваженим органом. Висвітлено основні тенденції щодо новел законодавства та скасування попередніх нормативно-правових актів з цього питання. Проаналізовано законодавчі акти, які регулюють питання взаємовідносин вищевказаних суб'єктів. Автором запропоновано поділ на види взаємодії на підставі завдань та реалізації прав. Визначено місце та роль СПФМ в системі державної політики з фінансового контролю. Розглянуто основні права та обов'язки учасників правовідносин в аспекті спільних дій, звітності та підконтрольності. Проаналізовано основні форми електронної взаємодії та обміну інформацією між СПФМ та уповноваженого органу. Здійснено порівняння законодавчих актів з точки зору інформаційної взаємодії. **Ключові слова:** фінансовий моніторинг, суб'єкт первинного фінансового моніторингу, Державна служба фінансового моніторингу України, суб'єкт державного фінансового моніторингу, фінансова операція, кінцевий бенефіціарний власник, кваліфікований електронний підпис.*

*Исследованы теоретические вопросы взаимодействия между субъектами первичного финансового мониторинга (далее - СПФМ) и Государственной службы финансового мониторинга Украины (далее - Госфинмониторинг). Установлен исчерпывающий перечень СПФМ и более подробно проработан порядок деятельности с уполномоченным органом. Освещены основные тенденции новелл законодательства и отмены предыдущих нормативно-правовых актов по этому вопросу. Проанализированы законодательные акты, регулирующие вопросы взаимоотношений вышеуказанных субъектов. Автором предложено разделение на виды взаимоотношений на основе задач и реализации прав. Определено место и роль СПФМ в системе государственной политики по финансовому контролю. Рассмотрены основные права и обязанности участников правоотношений в аспекте совместных действий, отчетности и подконтрольности. Проанализированы основные формы электронного взаимодействия и обмена информацией между СПФМ и уполномоченным органом. Проведено сравнение законодательных актов с точки зрения информационного взаимодействия. **Ключевые слова:** финансовый мониторинг, субъект первичного финансового мониторинга, Государственная служба финансового мониторинга Украины, субъект государственного финансового мониторинга, финансовая операция, конечный бенефициарный собственник, квалифицированная электронная подпись.*

In the conditions of transformation processes and approximation of the Ukrainian legislation to the international standards the question of introduction in action of those parts of legal norms which taking into account a modern condition of development of normative-legal base and the corresponding conjuncture will be acceptable for Ukraine sharply arises. One of the most important tasks of the international community is the fight against terrorism and transnational crime, in connection with which the activities of public authorities, and especially their interaction to prevent and combat money laundering, terrorist financing and arms mass destruction remains relevant. With this in mind, it is important to bring Ukrainian legislation in line with international law and Ukraine's commitments. For this purpose, the State Financial Monitoring Service of Ukraine (hereinafter - the SCFM) was established and the financial control system was divided into two levels: state and primary. If at the first level the interaction of authorized state bodies is more regulated, then the second level (primary) requires clear interaction with state bodies, establishment of accountability and control. This article examines the theoretical issues of interaction between the subjects of primary financial monitoring (hereinafter - SPFM) and the SCFM. An exhaustive list of SPFM has been established and the procedure of activity with the authorized body has been worked out in

more detail. The main trends in the amendments to the legislation and the abolition of previous regulations on this issue are highlighted. Legislative acts regulating the issues of relations between the above-mentioned subjects are analyzed. The author proposes a division into types of interaction on the basis of tasks and realization of rights. The place and role of SPFM in the system of state policy on financial control are determined. The basic rights and responsibilities of the participants of legal relations in the aspect of joint actions, reporting and control are considered. The main forms of electronic interaction and information exchange between SPFM and designated authority are analyzed. The comparison of legislative acts from the point of view of information interaction is carried out.

Key words: *financial monitoring, subject of primary financial monitoring, The State Financial Monitoring Service of Ukraine, subject of state financial monitoring, financial transaction, ultimate beneficial owner, qualified electronic signature.*

Постановка проблеми. В умовах трансформаційних процесів та наближення українського законодавства до міжнародних стандартів гостро постає питання про введення в дію тієї частини норм права, які з урахуванням сучасного стану розвитку нормативно-правової бази та відповідної кон'юнктури будуть прийнятними для України. Одним з найбільш важливих завдань міжнародного співтовариства є боротьба з тероризмом та транснаціональною злочинністю, у зв'язку з чим питання діяльності органів державної влади, а особливо їх взаємодії щодо запобігання та протидії легалізації (відмивання) коштів отриманих злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення залишається актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження взаємовідносин СПФМ та уповноваженого органу потребує вивчення основних засад діяльності, прав та обов'язків, які постають перед останніми. Вказане питання аспектно було висвітлено у працях Н.А. Литвин [3]. Крім того, щодо питання діяльності Держфінмоніторингу свою увагу приділяли А.В. Даниляк, Е. Дмитренко, Т.Б. Стечишин, однак ця проблематика залишається відкритою та потребує детального вивчення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Запровадження на національному рівні Стратегії розвитку систем запобігання фінансування тероризму потребує розробку низки законодавчих актів, які здійснюватимуть координацію векторів взаємодії між Держфінмоніторингом, правоохоронними органами та іншими суб'єктами фінансового моніторингу відповідного рівня. Суть проблеми полягає у відсутності послідовності та чіткості правовідносин між різними органами влади, організаціями, установами тощо.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної роботи є проведення дослідження взаємодії Держфінмоніторингу з СПФМ, розкриття змісту правовідносин між останніми, аналіз нормативно-правових актів, які регулюють вищевказане питання.

Виклад основного матеріалу досліджен-

ня. Відповідно до норм діючого законодавства, а саме згідно з ч.1 ст.6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі – Закон): «Система фінансового моніторингу складається з первинного та державного рівнів» [6]. Аналізуючи вищевказане, логічним і послідовним є той факт, що на державному рівні функції фінансового моніторингу виконують органи державної влади, зокрема Національний банк України, Держфінмоніторинг, Міністерство юстиції України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Міністерство цифрової трансформації. Не менш значущими залишаються СПФМ (табл.1) [6].

Наявність такого широкого переліку уповноважених осіб на здійснення контролю у сферах визначених в спеціальному законодавстві породжує питання щодо регулювання процесу взаємовідносин, а саме отримання, обробки даних, тощо. З цією метою, на законодавчому рівні розроблено Порядок електронної взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу та Держфінмоніторингу України, який затверджено наказом Міністерства фінансів України від 24.11.2015 р. №1085 (далі – Порядок) [5]. При цьому, слід звернути увагу, що основною формою є електронна взаємодія з зазначенням таких елементів: 1) файли інформаційного обміну (файли-повідомлення про): -фінансові операції (далі – ФО), - взяття (відмову у взятті) інформації про ФО на облік, - СПФМ, - результати обробки інформації про суб'єкта; файл – запит; файл – відповідь; файл – додаток; файл – квитанція; файл – лист; технологічний файл; тестовий файл; 2) правила формування найменувань файлів; 3) формати інформаційних повідомлень та типів даних інформаційних повідомлень; 4) порядок доставки (приймання/передавання) транспортних файлів; 5) вимоги до захисту інформації. Так, для дотримання норм законодавства СПФМ зобов'язані дотримуватись ризик – орієнтованого підходу, що означає збір інформації про клієнта, встановлення ділових відносин, отримання інформації про ФО.

Поділ та система СПФМ

№ з/п	Назва суб'єкта	
1	Банки, страховики (перестраховики), страхові (перестрахові) брокери, кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи	
2	Оператори платіжних систем	
3	Товарні та інші біржі, що проводять фінансові операції з товарами	
4	Професійні учасники фондового ринку (ринку цінних паперів), крім осіб, які провадять діяльність з організації торгівлі на фондовому ринку	
5	Оператори поштового зв'язку, які надають фінансові платіжні послуги та/або послуги поштового переказу, та/або послуги із здійснення валютних операцій	
6	Філії або представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, що надають послуги на території України	
7	Спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу (крім осіб, які надають послуги в рамках трудових правовідносин), а саме:	
	суб'єкти аудиторської діяльності	суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги
	бухгалтери, суб'єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку	особи, що надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами
	суб'єкти господарювання, що здійснюють консультування з питань оподаткування	суб'єкти господарювання, що надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна, а також суб'єкти господарювання, що надають за винагороду консультаційні послуги, що пов'язані з купівлею-продажем нерухомого майна
	адвокатські бюро, адвокатські об'єднання та адвокати, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально	суб'єкти господарювання, що здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них
	нотаріуси	Суб'єкти господарювання, які проводять лотереї та/або азартні ігри
8	Постачальник послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів	
9	Інші юридичні особи, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги	

Джерело: складено автором

Крім того, відповідно до Положення про Держфінмоніторинг України, яке затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29.07.2015 р. №537, серед завдань служби є взаємодія з СПФМ, яка на думку автора може бути поділена на пряму, тобто таку, що спрямована чи/та направлена виключно між центральним органом виконавчої влади та СПФМ та непряму (опосередкована), в процесі якої (взаємодії) Держфінмоніторинг є дотичним до СПФМ, а останній зобов'язаний дотримуватись норм Закону, хоча й не перебуває у взаємозалежних відносинах з уповноваженим органом.

Так, до першого блоку (прямої взаємодії) з точки зору наявних прав та обов'язків можна віднести: 1) забезпечення в установленому порядку взяття на облік та зняття з обліку/поновлення на облік СПФМ; 2) вимога від СПФМ дотримання законодавства, що регулює відносини у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; 3) у

випадку виявлення порушень вимог законодавства СПФМ, Держфінмоніторинг вживає заходів та повідомляє відповідним суб'єктам державного фінансового моніторингу (далі – СДФМ), які відповідно до Закону виконують функції з державного регулювання нагляду за СПФМ; 4) інші. До непрямої взаємодії слід віднести усі інші загальні завдання та напрямки діяльності Держфінмоніторингу та дотримання цих положень СПФМ, наприклад: 1) збирання, оброблення та проведення аналізу (операційного і стратегічного) інформації про ФО, що підлягають фінансовому моніторингу, інші фінансові операції або інформації, що може бути пов'язана з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму чи фінансуванні розповсюдження зброї масового знищення; 2) реалізація державної політики з питань зазначених у п.1; 3) тощо. В той же час, законодавством на СПФМ покладаються обов'язки, під час виконання яких останні тісно взаємодіють з Держфінмоніторингом, а саме: 1) забезпечувати відповідно до вимог, встановле-

них відповідним СДФМ, належну організацію та проведення первинного фінансового моніторингу; 2) своєчасно та в повному обсязі подавати (оформлювати, засвідчувати) у порядку, встановленому відповідним СДФМ достовірну інформацію та/або документи, що стосуються виконання СПФМ вимог законодавства у цій сфері; 3) забезпечувати доступ СДФМ до документів або інформації, що містяться в них; 4) інші зобов'язання, права передбачені національним законодавством України [6]. В цьому сенсі іншими завданнями є облік у Держфінмоніторингу, призначення та звільнення відповідального працівника; призначення особи, яка тимчасово буде виконувати обов'язки відповідального працівника у разі його відсутності; зміна відомостей про відповідального працівника та/або особи, яка тимчасово виконує його обов'язки; у подальшому розгляд питання про припинення та/або поновлення діяльності; забезпечення реєстрації ФО, що підлягають фінансовому моніторингу; повідомлення спеціальний орган про порогові ФО та інші завдання, які відіграють значну роль у реалізації політики фінансового контролю.

В контексті цього питання, Держфінмоніторингом розробляються методичні рекомендації з питань дотримання норм законодавства про фінансовий моніторинг різними СПФМ, зокрема суб'єктам підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна. Так, першочерговою дією є постановлення СПФМ на облік відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання організації фінансового моніторингу» від 09.09.2020 р. № 850 [1]. Передбачено порядок подання інформації для взяття облік, реєстрації та подання інформації про ФО, іншої інформації що може бути пов'язана з легалізацією (відмивання) доходів. Як наслідок формується довідка про обліковий ідентифікатор – це документ установленого зразка, що надається на вимогу СПФМ, який став на облік у Держфінмоніторингу, та використовується ним при направленні запитів до державних органів та державних реєстраторів стосовно ідентифікації клієнтів та в інших визначених законодавством випадках, що передбачено Порядком формування облікового ідентифікатора та надання довідки про обліковий ідентифікатор та форми такої довідки, який затверджено наказом Мінфіну від 08.06.2015 р. № 542 [9]. У подальшому під час здійснення діяльності, СПФМ (зокрема ріелтор) зобов'язаний виявляти ФО, здійснювати їх реєстрації та повідомляти Держфінмоніторинг. Крім того, вказаний суб'єкт інформує уповноважений орган про відмову від встановлення ділових відносин з клієнтом, а також відомості на запит уповноваженого органу, які можуть бути пов'яза-

ні з протиправною діяльністю визначеною Законом, при цьому законодавством встановлюється форми для заповнення та обміну такими даними [4]. Взаємодія проявляється у встановленні основних вимог для проведення контролю за ФО; перевірки клієнтів з метою встановлення даних про кінцевого бенефіціарного власника; підтримки відносин з клієнтами та актуалізація їх даних; виявлення та фіксація операцій, які є підозрілими; обмін (тобто фактична пряма взаємодія) між СПФМ та СДФМ; формування правил щодо обліку та подання інформації; як наслідок відмова або подальше підтримання відносин з клієнтом по проведеній фінансовій операції.

Крім того, на нормативному рівні закріплено Порядок обміну інформацією з питань фінансового моніторингу, який затверджено наказом Мінфіну України від 04.06.2021 р. № 322 (датою набрання чинності визначено 27 листопада 2021 року) [8], який фактично скасовує діючі положення наказів № 542 від 08.06.2015 року, № 1085 від 24.11.2015 р., № 24 від 26.01.2016 р. Більше детально встановлюються механізми інформаційної взаємодії між СПФМ та Держфінмоніторингом, а саме: створення електронного кабінету з метою визначення структури, форми повідомлень, подання/отримання СПФМ інформації необхідної для її обліку, інформації про ФО, що підлягають фінансовому моніторингу [5]. Фактично вказаний наказ акумулює визначені положення в скасованих підзаконних правових актах та більшою мірою деталізує взаємодію на первинному рівні. Однак, вводяться такі дефініції як адміністратор е-кабінету, кваліфікований електронний підпис (далі – КЕП) для юридичних та фізичних осіб, файл – квитанція, технічний адміністратор е-кабінету. Так, для взаємообміну використовуватиметься створений особистий кабінет, що здійснюється за допомогою КЕП суб'єкта, завдяки чому останній має змогу ознайомитися та використовувати шаблони повідомлень, здійснювати їх формування, отримувати доступ до раніше збережених повідомлень та наданої інформації від уповноваженого органу. Функціонування е-кабінету шляхом використання визначених форм для заповнення провадиться завдяки підписанню засобами КЕП. Слід зазначити, що об'єктом інформаційного обміну (взаємодії) є такі повідомлення про: -СПФМ з ідентифікуючими відомостями; - результати обробки інформації про особу; - сформовані ФО; - взяття або відмову у взятті на облік інформації про ФО; - діяльність пов'язану з ризиками; - відмінності з даними про кінцевих бенефіціарних власників; - рішення/доручення щодо відстеження ФО, а також повідомлення: -запит; - відповідь; - додаток; - лист; - про результати обробки отриманих відомостей.

Висновки. Таким чином, взаємовідносини між СПФМ та Держфінмоніторингу відіграють важливу роль для реалізації політики щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що проявляється в прямій та опосередкованій формах. В процесі дослідження встановлено, що норма-

тивно – правова база є динамічною та розвивається відповідно до вимог сьогодення й у зв'язку з необхідністю контролю за ФО і протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам національній безпеці України. При виявленні будь-яких правових колізій необхідним є приведення у відповідність норм права та закону з метою ефективної взаємодії між СПФМ та СДФМ.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Деякі питання організації фінансового моніторингу : постанова Кабінету Міністрів України від 09.09.2020 р. № 850 // Відомості Верховної Ради України. 2020. № 850-2020-п.
2. До відома суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Веб – сайт. URL : <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/Kopdo-vidoma-sub-jektiv-pervinnogo-finansovogo-monitoringu.html> (дата звернення : 19.09.2021).
3. Литвин Н.А. Щодо форм взаємодії між Державною службою фінансового моніторингу України та Національним антикорупційним бюро України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*. 2019. Випуск № 39. С. 38 – 41. URL : <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc39/10.pdf> (дата звернення : 18.09.2021).
4. Методичні матеріали з питань фінансового моніторингу для суб'єктів підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі – продажу нерухомого майна. Київ. 2016. С. 30 – 41.
5. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 25. Ст. 171.
6. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2015 р. № 537. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 537-2015-п.
7. Про затвердження Порядку електронної взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу та Державної служби фінансового моніторингу України : наказ Міністерства фінансів України від 24.11.2015 р. № 1085. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. №1593-15.
8. Про затвердження Порядку обміну інформацією з питань фінансового моніторингу : наказ Міністерства фінансів України від 04.06.2021 р. №322. Державні сайти України. URL : <https://fiu.gov.ua/pages/zakonodavstvo/akti-derzhavnih-organiv/akti-ministerstva-finansiv/nakaz-ministerstva-finansiv-ukrajini-vid-04-06-2021-322.html> (дата звернення : 22.09.2021).
9. Про затвердження Порядку формування облікового ідентифікатора та надання довідки про обліковий ідентифікатор та форми такої довідки : наказ Міністерства фінансів України від 08.06.2015 р. № 542. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. №0749-15.

REFERENCES:

1. Deyaki pitannya organizatsiyi flnansovogo monitoringu : postanova Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 09.09.2020. № 850. *Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukrayini*. 2020. № 850-2020-p. (in Ukrainian).
2. Do vidoma subektiv pervinnogo flnansovogo monitoringu. Veb – sayt. URL : <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/Kopdo-vidoma-sub-jektiv-pervinnogo-finansovogo-monitoringu.html> (accessed 19 September 2021). (in Ukrainian).
3. Litvin, N.A. (2019).Schodo form vzaemodiyi mizh Derzhavnoyu sluzhboyu flnansovogo monitoringu Ukrayini ta Natsionalnim antikoruptionsnim byuro Ukrayini. *Naukoviy visnik Mizhnarodnogo гуманітарного університету. Yurisprudentsiya*. Vypusk 39. 38 – 41. URL : <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc39/10.pdf> (accessed 18 September 2021). (in Ukrainian).
4. Metodichni materiali z pitan flnansovogo monitoringu dlya subektiv pidpriemnitskoyi diyalnosti, yaki nadayut poserednitski poslugi pid chas zdiysnennya operatsly z kupivli – prodazhu neruhomogo mayna. Kiyiv. 2016. (in Ukrainian).
5. Pro zapobigannya ta protidiyu legalizatsiyi (vidmivannyu) dohodiv, oderzhanih zlochinnim shlyahom, finansuvannyu terorizmu ta finansuvannyu rozpovsyudzhennya zbroyi masovogo znischennya : Zakon Ukrayini vid 06.12.2019 r. № 361-IX. *Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukrayini*. 2020. 25. St. 171. (in Ukrainian).
6. Pro zatverdzhennya Polozhennya pro Derzhavnu sluzhbu finansovogo monitoringu Ukrayini : postanova Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 29.07.2015 r. № 537. *Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukrayini*. 2015. №537-2015-p. (in Ukrainian).
7. Pro zatverdzhennya Poryadku elektronnoyi vzaemodiyi subektiv pervinnogo finansovogo monitoringu ta Derzhavnoyi sluzhbi finansovogo monitoringu Ukrayini : nakaz Ministerstva finansiv Ukrayini vid 24.11.2015 r. № 1085. *Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukrayini*. 2015. №1593-15.

8. Pro zatverdzhennya Poryadku obminu informaciyu z pitan finansovogo monitoringu : nakaz Ministerstva finansiv Ukrayini vid 04.06.2021 r. №322. Derzhavni sajti Ukrayini. URL : <https://fiu.gov.ua/pages/zakonodavstvo/akti-derzhavnih-organiv/akti-ministerstva-finansiv/nakaz-ministerstva-finansiv-ukrajini-vid-04-06-2021-322.html> (accessed 22 September 2021). (in Ukrainian).

9. Pro zatverdzhennya Poryadku formuvannya oblikovogo identifikatora ta nadannya dovidki pro oblikovij identifikator ta formi takoyi dovidki : nakaz Ministerstva finansiv Ukrayini vid 08.06.2015 r. № 542. *Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukrayini*. 2015. № z0749-15. (in Ukrainian).